

Hvordan ser hverdagslivet ud fra din side?

At vandre med - intuitivt og situativt

CHARLOTTE VANGE LØVSTAD, [HTTPS://ORCID.ORG/0000-0001-6428-4258](https://orcid.org/0000-0001-6428-4258)

ASTRID KIDDE LARSEN NØRGAARD, [HTTPS://ORCID.ORG/0000-0002-7210-4111](https://orcid.org/0000-0002-7210-4111)

GERT HOBERG JØRGENSEN [HTTPS://ORCID.ORG/0009-0003-1198-5773](https://orcid.org/0009-0003-1198-5773)

ABSTRAKT: Denne artikel undersøger, hvordan forskningsdeltagelse i hverdagsliv og fællesskaber blandt mennesker, som hjælpesystemerne kategoriserer som i udsathed kan skabe nuanceret viden om oplevelser og erfaringer med hjælpesystemer. Med udgangspunkt i deltagerobservation som metodisk greb og gennem længerevarende feltarbejde i tre forskellige forskningsprojekter, stilles der skarpt på forskernes deltagerpositioner og deltagelse som skabende for både empiri og analyse. Artiklen viser, hvordan deltagerobservation – forstået som både sanselig, situativ og relationel praksis – kan bidrage til tykke beskrivelser, der rummer erfaringer og perspektiver, som ikke altid kan indfanges gennem interview eller sprog alene. Gennem eksempler fra feltarbejdet belyses forskellige deltagelsespositioner, og hvordan disse påvirker relationer, observationer og fortolkninger. Artiklen argumenterer for, at deltagerobservation ikke blot er en metode til dataindsamling, men også en måde at forstyrre og nuancere gængse forståelser i forsknings- og hjælpesystemer. Derved bliver det muligt at indfange og påvirke betydningsfulde indsigter, der kan kvalificere fremtidig socialfaglig praksis.

NØGLEORD: Deltagerobservation, afvisning af hjælp, hverdagsliv, nærhed og distance, tykke beskrivelser.

Vi sidder rundt om et bord på et lille hangout-sted, hvor Michael og vennerne hænger ud. Vi taler om at tage stoffer. Michael fortæller; *”Jeg har i mange år lavet en minutiøs dagbog over, hvilke stoffer jeg tager, hvor jeg tager dem og hvordan de virker”*, hvortil forskeren svarer: *”Misbrugskonsulenten (forskerens tidligere job) ville da nok tænke, at du da har et misbrug”*. Michael svarer: *”Det har jeg overhovedet ikke”*. Derefter vi snakker frem og tilbage om, hvad et misbrug i grunden er (feltnoter). Michael sofasurfer, og vi er sammen med ham og hans venner, som også er i hjemløshed on/off, fordi de har sagt ja til at dele deres forståelser af hjem, hjemlighed og hjemløshed med os i et længerevarende forskningsprojekt.

Indledning

Hvorfor er det overhovedet relevant at snakke om stoffer i et forskningsprojekt om hjemløshed? Når vi nu ikke selv har været hverken hjemløse, sofasurfer eller eksperimenterende med rusmidler i det omfang, som Michael præsenterer, kan vi så overhovedet forstå Michael og vennernes erfaringer? Samtidigt har vi også arbejdet som socialarbejdere med mennesker i udsathed i det system, som Michael og vennerne har afvist (Harbo & Løvstad, 2023). Og når det at nærme sig hverdagslivets erfaringer forskningsmæssigt (og ikke som socialarbejder på vej til at mindske udsatheden) for at blive klogere på dem og ultimativt indvirke på, hvordan hjælpen indrettes, så Michael og vennerne finder den meningsfuld, er det så overhovedet muligt?

Når denne artikel dykker ned i, hvordan forskernes deltagelse i fællesskaber på forskellige måder kan være en vej til nuancerede beskrivelser og forståelser af de erfaringer, oplevelser og forståelser deltagerne har med hjælpesystemerne, skal hjælpesystemerne forstås som de forskellige subsystemer i velfærdsstaten, hvis formål er at stille hjælp til rådighed, som reducerer deltagerens marginalisering (Harbo & Løvstad, 2023). Dette er således en metodisk artikel med fokus på deltagerobservation som vej til at skabe viden om bestemte fænomener og derfor heller ikke en mere klassisk akademisk artikel. Igennem empiriske eksempler, viser artiklen, hvordan forskerdeltagelse i hverdagslivet kan praktiseres, og hvilken viden, der kan skabes gennem forskernes vekslende deltagelse 'indenfor' som totalt deltagende og observerende 'udenfor'. Der stilles skarpt på forskernes deltagelsespositioner og på, hvordan deltagelse ikke kun skaber adgang til feltet, men også former den empiri og analyse, som bliver mulig. Artiklen har til hensigt at demonstrere, hvordan deltagelse i praksis – som en sensitiv, situativ og relationel aktivitet – åbner for erkendelser, som ellers ville være i risiko for at forblive utilgængelige i mere klassiske interviewbaserede studier. Det metodologiske argument er, at deltagerobservation rummer potentiale til både at udfordre og supplere etablerede forståelser i forsknings- og hjælpesystemer ved at vandre med intuitivt og situativt. Det hjælper i bevægelserne mellem nærhed og distance, mellem forskning og hjælp. Det er særligt med det in mente, at artiklen skal læses.

Hvorfor spør' I ikke bare – I er jo forskerne?

Ikke sjældent er vi blevet mødt af kollegaer, som siger, hvorfor spørger I ikke bare om det, I vil vide? Og det at spørge er metodisk en ganske anerkendt vej til at få adgang til erfaringer og oplevelser i forskningsmæssige sammenhænge. Formålet er dog her at få nuancerede indsigter i hverdagslivets og de erfaringer, der knytter sig til, hvor sproget i sig selv kan være ufuldstændigt til at indfange netop de erfaringer, som vi forskningsmæssigt er interesserede i (Rønberg & Nielsen, 2021, s. 95). Hverdagslivet, som også vanskeligt lader sig indfange, kan forstås som:

”...det sociale livs sarte tråde og ukendte eller unavngivne væv. (Georg Simmel, 1998: 38)”
(Jacobsen & Kristiansen, 2001; s. 34).

Det er måder, hvor ord, rutiner, ritualer, rytmer, kontekster smelter sammen til tykke, nuancerede beskrivelser, der giver dybere indsigter i, hvordan indersiden kan se ud for det andet menneske (Winther, 2018). Det hjælper med at tilskrive mening til det, der, ude fra, kan være

svært at begribe eller som kan se meningsløst ud. Netop i de nuancerede fortællinger og erfaringer, er der viden, som man ikke nødvendigvis har sprog for, men tager for givet, og ikke vier opmærksomhed eller på anden vis ikke indfanger eller begrebsliggør. Dette rummer ofte indsigter, som – i sidste ende – ideelt kan bidrage til, at hjælpesystemerne, i det her tilfælde, agerer mere meningsfuldt.

Når Michael for eksempel siger: *"Freedom's just another word for nothing left to loose"* (felt-noter), er det ikke blot en ironisk distancering til sit eget liv, men også en fortælling om Janis Joplin, der døde som 27-årig af en overdosis heroin efter et langvarigt stof- og alkoholmisbrug og en kamp med sig selv, om at være god nok. Når Michael tapper ind i den historie med et træk på skulderen, fortæller han nuanceret og detaljeret om sit eget hverdagsliv indrammet i den korte linje fra en Janis Joplin sang. Et liv han spejler sig i og føler sig set i og som også skal ses i forlængelse af, at på vejen hen til hangout-stedet viste han os den efterladte stol ved et hul i et plankeværk, som han havde overnattet i.

Eller Julius, der fortæller, mens vi går rundt om herberget, hvor han bor midlertidigt: *"Jeg var bare et nummer, her er jeg et menneske"* (feltnoter). Det er på en og samme tid en kliche at være et nummer og en fortælling om at blive reduceret til et objekt og "noget", der skal løses. At være et ikke-menneske i møderne med jobcenter står i skærende kontrast til den varme og meningsfuldhed, han oplever at møde på herberget - *her er jeg et menneske*. Her underbygger tonefaldet, den varme kaffe i fællesrummet inden gåturen og personalets smil til Julius også en rolle i forståelse af, hvorfor netop herberget er vigtigt for ham.

Begge eksempler viser, hvordan erfaringer og selvfortællinger væves sammen med omgivelser, kulturelle referencer og følelsesmæssige stemninger. Deltagerobservation gør det muligt at opfange disse lag, som sjældent ville fremtræde eksplicit i interviews, og giver dermed adgang til deltagerens egne meningsskabelsesprocesser. Deltagerobservationer over tid i hverdagslivet en metodisk vej til disse nuancerede "tykke" beskrivelser, hvor forskellige deltagelsesmuligheder også er måder at arbejde med at skabe empiri (Warming, 2005, s. 146).

Hvem er I så, altså jer vi gerne vil vide mere om?

Michael, vennerne, Julius, senere i artiklen Maja og beboerne i bofællesskabet er alle deltagere i forskellige forskningsprojekter, som har undersøgt, hvordan deltagerne oplever og forstår møder med hjælpesystemerne og det, der er tiltænkt som hjælp. På tværs af forskningsprojekterne er de en del af det, vi kan indhegne som et socialt fællesskab, hvor møderne indebærer oplevelser med stigmatisering, kategorisering og objektgørelse. Dette gør sig gældende specifikt for deltagerne i de her forskningsprojekter, men er også slået mere generelt fast forskningsmæssigt (Harbo & Løvstad, 2023; Hastrup, 2021; Lucas et al, 2021). Ud over de har oplevelserne til fælles, så er det også et fællestræk, at hjælpesystemerne oversætter og kategoriserer deltagerens problemer forstået som udsathed, marginalisering eller komplekse sociale problemer, så hjælpesystemerne kan håndtere og handle på dem (Järvinen & Mik-Meyer, 2003). Endeligt trækker forskningsprojekterne metodisk på langvarige feltarbejder, forstået som deltagerobservationer i kombination med visuelle hjælpemidler, så som fotos, illustrationer mm og derved også måder at være sammen på (Tjørnhøj-Thomsen, 2010). Det er også de medlemskaber af fællesskaberne og forskernes erfaringer med deltagerobservation som metode, der gør, at 3 forskningsprojekter kan behandles samlet i denne artikel.

De tre forskningsprojekter er:

- Unges oplevelser og forståelser af hjem, hjemlighed og hjemløshed, 2016-2017
- Gravide i sårbare omstændigheder, hvor systemets bekymring er høj, 2018-2019
- Selvbygges oplevelser og forståelser af hjælp og hjælpesystemerne i overgange fra hjemløshed til et sted at bo, 2020-2021

Navne og steder er anonymiseret af hensyn til deltagerne.

Deltagerne har gavmildt delt ud af deres hverdagsliv og ladet os vandre med, fundet sig i vores undring og med forståelse og tålmodighed insisteret på at skabe adgang til deres oplevelser og forståelser. En kæmpe tak til jer for det og for at invitere ind i rutiner, rytmer, ritualer, ruter og forvente gensidighed og respekt for samarbejdet.

Må vi være med, altså deltage i jeres hverdagsliv?

På tværs af forskningsprojekterne er deltagerobservation den bærende metode med en høj grad af deltagelse i hverdagslivet ved at følge med, at spørge, at drikke kaffe, at tegne, at se på billeder, at undersøge planter, at undre - med andre ord at gøre, at deltage i det, der opstod (Tjørnhøj-Thomsen, 2010). Når vi taler om stoffer med Michael og vennerne i projektet om hjem, hjemlighed og hjemløshed er det ofte fordi, det bød situationen på. Michael bragte det på bane, vi fulgte med og derved er deltagelse i hverdagslivet også situativt betinget. I praksis kan det oftest være uklart, usynligt, føles som værende på afveje, en svag intuitiv fornemmelse af, at her kan være noget vigtigt, eller også er det bare at følge med, og se hvor det går hen. Samtidigt er det også er mikroanalyser i øjeblikket af vores erfaringer med at lave deltagerobservationer, som ikke nødvendigvis er sprogliggjorte og bevidste for os, men baserer sig på det, der i andre socialpædagogiske sammenhænge kan benævnes tavs viden (fx Andersen, 2011) og som gør, at vi deltager, som vi gør. Det er heri det situativt betingede ligger, at vi følger med det, der sker i situationen, også når Michael og vennerne snakker om stoffer. Netop det situativt betingede betyder, at feltarbejde er bevægelser mellem at være udenfor og være indenfor, at være observerende og være fuldt deltagende, at være nær og være distanceret – bevægelser, der ikke er en opskrift eller en manual for, men som netop ligger i det situativt betingede og som også handler om at følge sine intuitive fornemmelser og arbejde med deltagelsespositioner (Warming, 2005).

Formålet er at få adgang til mere umiddelbare oplevelser og forståelser i hverdagslivet, som kan komme til udtryk gennem både det talte og det at gøre "noget". Som forsker at indgå i ikke planlagte, forberedte samtaler om bestemte emner, åbner også op for en mere umiddelbar tilstedeværelse og deltagelse. Deltagelse i hverdagslivet har også til formål udvide, forstyrre, udfordre det udsyn, som vi har med os ind i det sociale rum (Warming, 2005). Derved både skubber til, skaber, ændrer, omskaber eksisterende forståelser, vi, som forsker har med ind i det sociale rum, hvorved de nye perspektiver skabes i møderne og interaktionerne. Det er her empirien skabes gennem deltagelsen i hverdagslivet.

Når vi vandrer med i hverdagslivet, er det også fordi, at konteksten, rammerne og betingelserne for hverdagslivet kan være vanskelige at indfange sprogligt (Warming, 2005; Winther, 2018). Når vi undersøger deltagernes oplevelser med og forståelser af møder med hjælpesystemerne i en hverdagslivskontekst vil det ofte handle om de konkrete møder, de konkrete erfaringer, hvor strukturer, kontekster og rammer ikke er synlige i fortællingerne. At hjælpe-

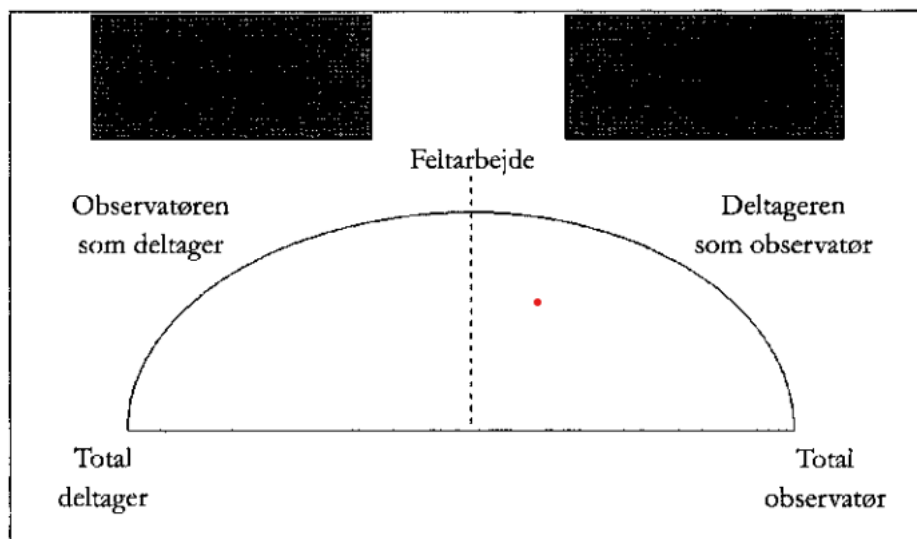
systemerne og det omkringgivende samfund forstår og kategoriserer deltagerne som afvigende er ikke nødvendigvis en del af fortællingerne, men mønstre og logikker som både træder frem i eksisterende viden og i fortællingerne. Deltagelse i hverdagslivet betyder, at vi – som forskere – vælger at dele tid og rum med de mennesker, hvis hverdagsliv er genstand for forskningsprojektet, og igennem tilstedeværelsen og samværet at skabe adgang til deltageres oplevelser og erfaringer (Tjørnhøj-Thomsen, 2010, s. 93, 101). Endeligt kan deltagerobservationer af og i hverdagslivet blandt mennesker også være en måde at udfordre hjælpesystemernes logikker og forståelser i stedet for ukritisk at acceptere eller legitimere den magt- og ulighedsrelation indlejret i hjælpesystemerne (Warming, 2005).

Opsamlende er feltarbejdet kendetegnet ved høj grad af deltagelse i hverdagslivet med sensitivitet overfor situationernes rytmer og relationer. Det situative og intuitive spiller en afgørende rolle i, hvordan viden skabes og også om, eller måske særligt om, det usagte, om kontekster og strukturer, der ikke nødvendigvis fremgår direkte af fortællingerne.

Hvad kigger I på, altså når I vandrer med?

Deltagerobservation er at observere på noget, på nogen. Systematisk at registrere *”menneskers sociale liv på dette livs præmisser”* (Tjørnhøj-Thomsen, 2010, s. 94). Det bevæger sig på et kontinuum fra, hvor man som forsker betragter forskningsgenstanden til, at man kan agere som fuldt deltagende. Spektret i deltagelsesobservation kan illustreres med udgangspunkt i Golds klassifikation (Jacobsen & Kristiansen, 2001; s. 41):

Figur 2: Golds klassifikation over deltagende observation (Kilde: Hammersley & Atkinson 1987).

At feltarbejde kan bevæge sig på et kontinuum fra at betragte hverdagslivet som stående udenfor til at være fuldt involveret i det, siger dog ikke konkret noget om, hvordan det så faktisk opleves. Ej heller siger det noget om de nærmest usynlige glidninger, ind i mellem ryk, som sker i empiriproduktionen og i forskernes deltagelsesmuligheder i det levede liv i bevægelserne mellem det, der på kontinuummet er total deltager / total observatør. At over tid glider vi, som forskere, også ind / med i hverdagslivet uden vi nødvendigvis bemærker forandringer i øjeblikket.

Indledningsvist kan feltarbejdet opleves som at blive væltet omkuld af en tsunami, der kommer skyllende ind over én bundet sammen i hundredvis af indtryk, sansninger, farver, lyde, lugte, ord, og ting, forskerne ikke har hverken begreb eller sprog for. Indtryk som hjernen arbejder på højtryk for at begribe, identificere, kategorisere. Nogle er ukendte, andre kendte; som huset i bofællesskabet, den fade sødmetunge lugt i en blanding af psykofarmaka, misbrug og uvasket blandet med sliddet, mærkerne, arrene på vægge, borde, dør og gulv, som instinktivt kaster os tilbage til et værelse eller en lejlighed i socialpsykiatrien, på herberget eller på værestedet lige inden lukketid. Hjerne, sind forstår umiddelbart det menneske, som én med en smertefuld livssituation præget af misbrug, psykisk sårbarhed, dårlig egenomsorg i kamp for at hænge i, holde ud, finde mening, at overleve. Det vækker nogle meget tydelige erfaringer fra arbejdet som socialarbejder, en anden opgave, en anden kontekst og et andet formål, men med lignende lugte, sansninger, udtryk. Her træder vores historiske sociale kontekst tydeligt frem i det indre arbejde med at omsætte det observerede til begribelig meningsfuld viden (Tjørnhøj-Thomsen, 2010; Warming, 2005). Det er også her, vi er i risiko for at blive blinde, og tro, at vi ved præcist, hvad der er på spil og forveksler det med vores erfaringer fra socialt/socialpædagogisk arbejde (Løvstad & Harbo, 2023; Jacobsen & Kristiansen, 2001).

Observationerne bliver derved også til i mødet med vores erfaringer og forforståelser og efterfølgende filtreret og noteret i lyset af disse konkrete erfaringer og betingelser (Tjørnhøj-Thomsen, 2010, s. 94; Warming, 2005, s. 146). Lige som vi som forskere bliver til i mødet med observationerne, med feltet og forskningens genstand. Mennesker, hvis hverdagsliv studeres, studerer også os som forskerne og møder os med forventninger om, hvad vi er for nogle fisk på baggrund af tidligere møder med andre professionelle, der *"har noget på sinde med dem"* (feltnoter). Derved konstrueres både forskerne, det levede liv og den mere konkrete forskningsgenstand i møderne med hinanden, hvilket har en indvirkning på observationerne og senere analyserne af observationerne. Den andens perspektiv er altså ikke noget i sig selv, men skabes i mødet, interaktionerne, gennem handlinger og meningstilskrivelser i det sociale rum (Warming, 2005). Konsekvensen af dette er, at det ikke er muligt at tale om hverken den anden eller forskeren som rene positioner, uafhængige af kontekster og deltagelsespositioner (Løvstad & Harbo, 2023; Warming, 2005).

Blikket forandrer sig også over tid. Tsunamien bliver til mindre bølger, som bliver til skvulp og til små krusninger i overfladen, både umærkeligt og i ryk. Først er vi der som *"nogle udefra"*, som fremmede på en slags tålt ophold. Tilstedeværelsen noteres, ignoreres, holdes ud i strakt arm, mødes høfligt i en distance, en seen an. Som på herberget, hvor vi går ind i fællesrummet for at vise tilgængelighed, som besvares med en kiggen ned i bordet, ind i væggen eller bare ud i luften og ingen rigtigt siger hej, når vi hilser. Eller som en ignorering af eller et kort høfligt nik til vores tilstedeværelse hen over de første 3 måneder i bofællesskabet.

Tilvænningen kommer snigende. Senere har tsunamien lagt sig, og ikke alle vores ressourcer går til at forsøge at observere alt og samtidigt se ud som om, vi er afslappede, rolige og tilgængelige i situationen. Umærkeligt accepteres vores tilstedeværelse, og det bliver til det (nye) normale. Vi noterer, at vi sætter vand over til the i bofællesskabet som det første uden at spørge. Som at stå op om morgenen og tænde for kaffemaskinen uden at overveje, at der kan være andre muligheder. Vi glider ind i hverdagslivet, etablerer rutiner og plejer, som udfolder sig omkring interaktionen, vores samarbejder (Jacobsen & Kristiansen, 2021, s. 11). Fra først at spørge, om vi skal lave the til mere konstaterende *"vi skal da lave the, ikk"* til at vi

sætter vand over som det naturligste (feltnoter). Det markerer en følelse af tilhørsforhold, af ikke længere at være fremmed. Deltagelsespositionen glider næsten umærkeligt fra udenfor til indenfor, til at blive absorberet af hverdagslivet. Deltagerne i bofællesskabet tilskriver også vores besøg mening; vi drikker the, vi taler om hjælpesystemerne, vi taler om tomaterne. Denne meningstilskrivelse betyder, at vi kan være totalt deltagende. I vores besøg etableres rutiner som the-ritualer, at vi kommer onsdag formiddag, at vi sidder udenfor, når solen skinner og indenfor når det regner. Sådan er der masser af små rutiner og ritualer, som udvikler sig hen over månederne (Jacobsen & Kristiansen, 2001). Og her er potentielt en åbning i adgangen til et dybere indblik i indersiden af det andet menneskes hverdagsliv.

Observationerne formes derved ikke kun af feltet, men også af forskernes forforståelser og relationer. Forskerne og det observerede udvikler sig gensidigt i feltarbejdet og deltagelsespositionerne forandrer sig fra at være fremmede til at blive en naturlig del af deltagerens hverdag, hvilket muliggør dybere indsigter i hverdagslivet.

Forskerens adgang kan også komme i ryk, som hos Maja, en af de gravide kvinder, hvor systemets bekymring er høj. Fra vi trådte ind ad døren ved det andet møde, talte hun uafbrudt til projektet stoppede. For hende var det *"en måde at blive hørt på uden det hun sagde, blev til et bevis i sagen"* (feltnoter). Hun går ind i samarbejdet med os med en disciplineret opmærksomhed på, at hun kan læse af og tale ufiltreret *"I har jo tavshedspligt"* (feltnoter) uden at tænke over, hvad det bliver brugt til. Hun slap den stærke balancering i systemkontakten mellem at spørge om hjælp og kontrollere risikofyldte oplysninger, som potentielt kan skade hendes sag i relation til, at barnet skal anbringes (Løvstad, 2020). Her etableres rutiner for, hvordan vi træder ind ad døren, sætter os ved køkkenbordet, takker nej til kaffe og hun begynder at tale, uden vi spørger. Det forløber hen over 35 minutter, hvorefter vi aftaler et nyt møde, vi giver hånd og siger farvel. Her forstår hun os som nogle, hun kan være fortrolige med. Derved bliver hendes deltagelsesposition en anden end den, hun oplever i systemmøderne (Løvstad, 2020; Warming, 2005). Det betyder også, at ved at møde hende ved hendes køkkenbord, at være forskere, at have erfaringer som socialarbejdere og uden for hjælpesystemerne, tilskrives vi mening som fortrolige. Her skabes deltagelsespositionerne særligt af at mødet køkkenbord, hvor Maja meningstilskriver os/forskerne som fortrolige, men også med indgående kendskab til hjælpesystemerne. Og endeligt, at vi i fællesskab etablerer rutiner for vores møder, som gør dem forudsigelige (Jacobsen & Kristiansen, 2001; Warming, 2005). Det er også gennem disse dialoger ved køkkenbordet, hvor Maja næsten skriger ud, hvad hendes tanker er fyldt af hele tiden. Hvor hun græder, er pissevred, råber, taler sagte og gentager igen og igen: *"De hører ikke på mig"* (feltnoter). Det er i et sammensurium af ord, fornemmelser og kropslige reaktioner, at hun fortæller noget, som ord alene ikke kan favne (Rønberg & Nielsen, 2021).

Det er bevægelser mellem at stå midt i en tsunami af indtryk, som handler om at træde ind i feltarbejdet, at blive ignoreret i bofællesskabet, at forstås som en fortrolig at blive en sparingspartner i at se tomatplanterne vokse, at være vidne til de kropslige reaktioner og fornemmelser, som netop muliggør dybere indsigter i det levede liv og det vi forstår som ikke sprogliggjorte praksisser. Det træder også frem for os i samværet med deltagerne, at de socialfaglige erfaringer, vi har med os, kan spille en særlig rolle. De indsigter, vi har i hjælpesystemernes formål, funktion og logikker, gør også, at deltagerne umiddelbart genkender os som "nogle der forstår" hjælpesystemerne og derfor ikke skal forklare, hvad det betyder at være afhængige af det, der er tiltænkt som hjælp.

Misbrugskonsulent eller forsker?

Ud over rutiner, ritualer, forudsigelighed eller etablering af et fælles 'plejer', er der også et andet aspekt på spil, som er særligt tydeligt i det indledende eksempel. Også i dette feltarbejde har vi etableret rutiner: Når et møde afsluttes, aftaler vi et nyt, som vi bekræfter dagen før med en spørgsmål om, hvor vi skal mødes. Herefter møder vi op. Der er ofte flere af de unge til stede, og ofte har de besluttet, hvad vi skal; altså skal vi blive, skal vi gå en runde, skal vi gå et andet sted hen, skal vi drikke kaffe, skal vi spise – det vil sige helt konkret, hvad byder dagen på. Vi følger med. Denne dag sidder vi på et hangout-sted, hvor de unge hænger ude fra tid til anden. Vi drikker kaffe og spiser kage. I dette projekt arbejder vi også med photovoice, en kombination af fotos og interview (Wang & Burris, 1997), så indledningsvist i mødet drøfter vi noget om metoden. Hvordan vi lander i dialogen om stoffer ved vi ikke, men her bliver et andet eksempel på, hvordan deltagelsespositioner skabes i mødet, synligt.

Når vi svarer med reference til misbrugskonsulenten, trækker vi aktivt på vores erfaringer og forståelser af rusmidler, forbrug, afhængighed og ikke mindst hjælp. Med de erfaringer som misbrugskonsulent, vælger vi at træde ind i samtalen og i undersøgelsen af, hvordan møder med hjælpesystemerne kan se ud indefra (Warming, 2005). I den konkrete situation forfølger vi vores intuition. Men da vi efterfølgende reflekterede over dagen, får vi øje på, at vi aktivt vælger misbrugsbehandlerrollen til. Da Michael svarer: *"Det har jeg overhovedet ikke"* (feltnoter), kan det både forstås som et svar til os i den konkrete situation, men også som et udtryk for et svar til i det her tilfælde misbrugssystemet som et hjælpesystem, hvor Michael tager magten tilbage. Når vi eksplicit siger, at *"misbrugskonsulenten nok ville tænke, at du da har et misbrug"*, italesætter vi, ved hjælp af vores erfaringer som misbrugskonsulent, det hjælpesystem, som han har afvist (feltnoter). Efterfølgende fortæller Michael, at han tit er blevet mødt med den opfattelse, at han har et problem med stoffer, men at han aldrig har oplevet, at han ikke kan vælge, hvorvidt han faktisk vil indtage stoffer eller ej, men at *"systemet ikke har villet acceptere det svar"* (feltnoter).

Det, aktivt at trække misbrugskonsulenten ind i dialogen, betyder, at Michael og de andre unge, går ind i nuancerede dialoger om, hvordan hjælpesystemerne forstår misbrug og ofte forventer, at når de er i hjemløshed, så følger en stofafhængighed med (feltnoter). Herved er det, der kan forstås som en løsrevet dialog om stoffer og ritualer, et indblik i, hvordan de unge oplever, at hjælpesystemerne forstår de unge i hjemløshed. Hvilket vil sige, som personer, der har rusmiddelproblematikker med sig i tillæg til hjemløsheden. Den skiftende deltagelsesposition fra at være deltagelse i hverdagssamtaler til primært at trække på vores erfaringer som socialarbejdere ledte til et mere nuanceret indblik i, hvordan de unge oplever og forstår, hvilke antagelser hjælpesystemerne kan have om dem, som unge i hjemløshed. Dette er et indblik, som vi ikke nødvendigvis ville have fået adgang til på mere direkte spørgsmål om, hvordan tror du systemet tænker om dig (Warming, 2005). De unge kan høre, at vi kender til indersiden af hjælpesystemerne, da vi har arbejdet i dem og også har indsigt i de oplevelser, de har, hvorved de også oplever sig hørt og mødt. Det åbner for en dialog, hvor de tør og har lyst til at dele erfaringer, måske fordi det er omkostningsfrit, set i et systemperspektiv, og dermed også i deres hverdagsliv.

Hva' så?

Deltagerobservationer som metode i forskningsprojekter med og om mennesker kategoriseret som udsatte kan forstås som at vandre intuitivt og situativt rundt sammen med mennesker i deres hverdagsliv. At følge med uden et direkte mål og samtidigt bygge gensidige relationer præget af tiltro til, at vi faktisk kan tillægge deres oplevelser, forståelser og rationaler gyldighed (Møller, 2008; Rasmussen, 2018). Det kræver tid og tålmodighed, og præcist som hverdagslivet skal vænnes sig til vores tilstedeværelse, skal vi også vænne os til det nye sociale rum, nye mennesker og sammenhænge (Rasmussen, 2018). Det kalder på kontekstuel, situationel og relationel sensitivitet, eller det som Rasmussen (2018) kalder en hyperlokal sensitivitet. Pointen er, at enhver sammenhæng kalder på noget forskelligt, og kernen i feltarbejdet er netop den situativ betingede sensitivitet.

Hverdagslivet er veje til at skabe tykke beskrivelser ved både at tale om, registrere eksisterende rutiner, ritualer og rytmer og samtidigt også etablere fælles rutiner og ritualer, som giver muligheder for at nye og andre nuancer træder frem. Disse ikke-sprogliggjorte praksisser rummer at være i relationer med deltagerne og bevægelserne mellem at blive opslugt, absorberet, oversvømmet af deltagernes hverdagsliv, så det næsten drukner til en afstandstagen og distancering, som gør det muligt at få øje på mønstre, erfaringer, perspektiver på tværs af det, der slugte os med hud og hår.

Det betyder også, at den analytiske distancering er veje til at blive trukket ud af oversvømmelsen eller få lagt tsunamien ned og derigennem at arbejde med at få øje på de mønstre, der træder frem i det empiriske materiale. Her kan deltagelsespositionen nærmere forstås som værende totalt observatør i relation til det empiriske materiale og ad den vej nærmer observatøren sig en indsigt, hvordan det andet menneskes perspektiv kan udfolde sig (Jacobsen & Kristiansen, 2001). Derved er deltagerobservation ikke blot en teknik til dataindsamling, men en etisk og relationel praksis, der fordrer refleksivitet, åbenhed og villighed til at lade sig forandre i mødet med det levede liv.

Det essentielle i artiklen er ikke nye metodiske begreber, men nærmere erkendelsesprocessernes tætte forbundethed med de sansemættede og situerede erfaringer, som vi som forskere gør sig i mødet med et socialt komplekst felt. Vi vandrer ikke "blot" intuitivt og situativt i feltarbejdet, men også i bevægelserne mellem nærhed i feltarbejdet og distancerede refleksive iagttagelser, hvorved vandringerne også er et analytisk redskab, som veje til indsigter i den andens hverdagsliv, det som vi også genkender som tykke beskrivelser.

Litteratur

Andersen, R. (2011): *Tavs viden og praktik. En diskussion af Polanyis teori om tavs viden i forhold til praktik i sygeplejeuddannelsen og i pædagoguddannelsen*. Ph.d. –afhandling. Forskerskolen i Livslang Læring. Institut for Psykologi og Uddannelsesforskning. Roskilde Universitet. Januar 2011

Harbo, L. J. & Løvstad, C. V. (2023): *Socialpædagogik, udsathed, tillid eller mangel på samme*. In: Tidsskrift for Socialpædagogik, 26/1, s. 4-14

Hastrup, K. (2010): *Metoden. Opmærksomhedens retning*. Kap. 19 in: Hastrup, K. (red.): *Ind i verden. En grundbog i antropologisk metode*. Hans Reitzels Forlag

Jacobsen, M. H. & Kristiansen, S. (2001): *Farligt feltarbejde. Etik og etnografi i sociologien*. Aalborg Universitetsforlag

Järvinen, M. & Mik-Meyer, N. (2003): *At skabe en klient: Institutionelle identiteter i socialt arbejde*. Hans Reitzels Forlag.

Lucas, B., Bonvin, J-M. & Hümbelin, O. (2021): *The Non-Take-Up of Health and Social Benefits: What Implications for Social Citizenship?* Sciendo, Swiss Journal of Sociology, 47 (2), 2021, 161–180 <https://doi.org/10.2478/sjs-2021-0013>

Løvstad, C. V. (2020): *Bekymring og deltagelse – kommende forældres inddragelse i tværfaglige netværksmøder om graviditet og forældreskab*. Uden For Nummer, 41/2020.

Løvstad, C. V. & Harbo, L. J. (2023): *Feltvandringer – mellem hjælp og videnskab*. In: Forskning i Pædagogers Profession og Uddannelse, Årg. 7 Nr. 2 <https://doi.org/10.7146/fppu.v7i2.141836>

Møller, L. (2008): *Udviklingsstøttende relationer – at være anerkendende og bevare sig selv*. In: Lihme, B.: *Invitation til socialpsykiatri*. København: Akademisk Forlag.

Rasmussen, J. D. (2018): *Vejfarende etnografi – om at træde ind i landskabet gennem længe-revarende feltarbejde*. I: Jacobsen, M. H. & Jensen, H. L. (red.): *Etnografier*. København: Hans Reitzels Forlag.

Rønberg, M. & Nielsen, M. (2021): *Poesi, følelser og litterære greb: At indfange en psykisk lidelse*. In: Jordens Folk - Etnografisk Tidsskrift, Bind 56, Nr. 2. s. 95-105

Tjørnhøj-Thomsen, T. (2010): Samværet. Tilblivelser i tid og rum. I: Hastrup, K. (red.): *Ind i verden. En grundbog i antropologisk metode*. Hans Reitzels Forlag

Wang, C. & Burris, M.A. (1997): *Photovoice: Concept, methodology, and use for participatory needs assessment*. Health Education & Behavior, 24 (3), 369-387. <https://doi.org/10.1177/109019819702400309>

Warming, H. (2005): Erkendelse gennem oplevelse: Når indlevelse ikke er mulig. I: Järvinen, M. & Mik-Meyer, N. (red.): *Kvalitative metoder i et interaktionistisk perspektiv. Interview, observationer og dokumenter*. Hans Reitzels Forlag.

Wiberg, M. (2022): *Teoretisk pædagogik. Et laboratorium for forventninger og håb. Om værdifylde i pædagogikken*. Hans Reitzels Forlag.

Winther, I. W. (2018): Det upåagtedes etnografi – feltvandring og sanselige metoder om etnografiske tilgang i undersøgelsen af "ik' noget". I: Jacobsen, M. H. & Jensen, H. L. (red.): *Etnografier*. Hans Reitzels Forlag